

Arap Dünyası'nda Demokratikleşme Hareketleri

Democratization Movements in the Arab World

Abdullah Taşkesen¹

Özet

Bu çalışmada, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan demokratikleşme hareketleri ile gündeme gelen değişim süreci ele alınmaktadır. Bölge ülkelerinde yaşanan siyasi gerilimler, söz konusu ülkelerde mevcut siyasi sistemin demokratik temelden yoksun olmasının yanı sıra, küresel güçlerin bölge üzerindeki siyasi müdahalelerinin doğal bir sonucu olarak gündeme geldiği söylenebilir. Bu müdahalelerin arka planında yatan yegâne neden petrol olgusudur ve ileri endüstriye sahip Batılı ülkeler, enerji ihtiyaçlarını karşılamak için bölgeyle sürekli olarak ekonomik ve politik bir ilişki içinde olagelmıştır. Soğuk savaş döneminin şekillendirdiği siyasi yapıların tasfiye edildiği bir konjonktürde, söz konusu bölgedeki siyasi yapıların devam edebilmesi mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla bugün bölgede yaşanan toplumsal hareketleri bu temelde ele almaya çalışacağız. Bu bağlamda dikkat çekilen bir husus da, bölgede yaşanan toplumsal hareketleri tetikleyen bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin artan rolü olacaktır.

Anahtar kelimeler: *Ortadoğu, Demokrasi ve İnsan Hakları, Sosyal Değişim, Sosyal Hareketler.*

---

¹ Ydr. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Abstract

In this study, the process of change in the Middle East and Northern Africa which is an outcome of democratization movements will be analyzed. The political tensions in the region might be sourced from democratic deficit in the political systems and western interventions into regional politics. One sole aim behind the interventions is to increase the oil share and advanced western states have conducted relations throughout the region to supply their energy needs. Since political structures which are products of Cold War have been disposed, in such conjuncture, the continuity of the system in the region will be no longer possible. Thereby, current social movements in the region will be examined in that context. The other prominent point in the article is that increasing role of information technologies which can be assumed as initiator of the social movements.

Keywords: *Middle East, Democrac and Human Rights, Social Change, Social Movements.*

Giriş

Ortadoğu; konumu, sosyal, siyasal, coğrafi yapısı itibariyle sürekli olarak sorunlu ve sosyal gerilimlerin eksik olmadığı bir bölge olmuştur. Ortadoğu'da yaşanan sorunların özünde yatan neden, bölgenin ön önemli enerji kaynağı olan petroldür. "Toplam dünya petrol rezervlerinin % 65, 3'ü Ortadoğu'da bulunmaktadır. Kuzey Afrika ve diğer Müslüman nüfusun sahip olduğu rezervleri de bunlara ilave edecek olursak bu rakam % 72, 6'ya çıkar. Dünya'da petrol rezervleri ABD'de 3, 7 milyar ton, toplam Avrupa'da; 2,5 milyar ton, buna karşılık sadece Irak'ta 15,2 milyar ton, Suudi Arabistan'da 36,0 milyar ton, toplam Ortadoğu'da 93,4 milyar ton petrol üretilmektedir" (Bulaç,2003: 14). Bugün nüfusu 900 bin civarında olan Katar'da yalnız başına 2 milyar ton, 6, 5 milyonluk Libya'da ise 3,8 milyar ton petrol üretilmektedir.

Toplam 501 milyonluk nüfusu ile Avrupa 2, 5 milyar ton, 6 milyon nüfuslu Libya'da ise 3,8 milyar ton petrol üretiyor. Bir başka deyişle toplam 300 milyon nüfuslu Amerika Birleşik Devletlerinde 3,7 milyar ton petrol, 30 milyon nüfuslu Irak'ta ise 15,2 milyar ton petrol üretilmektedir. Bu istatistikler bölgedeki siyasi ve politik istikrarsızlıkların nedenlerini anlamamız açısından önem arz etmektedir. Yeni teknolojik gelişmelerin, Ortadoğu insanının ufkunu açarak, mevcut, politik ve ekonomik gelişmelerin izlenmesini ve bu bilgilerin toplumsal alanda paylaşılmasını kolaylaştıran bir rolü olduğu söylenebilir.

Ortadoğu Demokratikleşme Hareketleri Sürecinde Batı'nın Rolü

Ortadoğu ve Arap dünyasında gerçekleştirilen demokratik ve özgürlük hareketlerinin temelinde bölge ülkeleri liderlerinin despotluğu kadar kapitalist Avrupa (Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya) devletleri ve ABD'nin ekonomik savaşları da önemli rol oynamaktadır. Avrupa'daki ekonominin güçlenmesi, bağımsızlaşması, Ortadoğu'da anti Amerikan gelişmeler, ABD'nin artık bu geliri elde edememe riskini göz önüne alarak 11 Eylül saldırısını gerçekleştirdiği (Bulaç, 2003: 38) kanaati hala yaygın olasılıklar arasındadır. Batılı ülkeler, Ortadoğu'daki siyasi rejimleri niteliğinden ziyade, kendilerine sağladıkları yararları bakarak desteklemektedirler; tıpkı dini- monarşileri aynı amaçlarla destekledikleri gibi (Bulaç, 1995a: 16).

İran-İrak arasında yaşanan I. Körfez Savaş'ında (1980-1988) Amerika ve Batı ülkeleri çıkarları gereği İran'a karşı Irak'ı desteklerken, II. Körfez Savaşı'nda da ABD öncülüğündeki koalisyon güçleri arasında Suudi Arabistan, Suriye, Mısır ve Birleşik Krallık, Irak'a karşı güç kullananlar arasındaydı. Batı devletlerinden de sadece Fransa yer almıştı. Bilindiği gibi Fransa, Libya lideri Muammer Kaddafi' nin ülkeyi terk etmesinden hemen sonra muhalif güçlerle petrol pazarlığı yapan ilk ülke olmuştu.

Henüz 11 Eylül olayı yaşanmamış ve Saddam bir tehlike olarak dünyaya lanse edilmemişken bile ABD, Başkan Bush'un Afgan asıllı Ortadoğu özel temsilcisi Zalmay Halilzad Türkiye ve bölge ile ilgili rapor hazırlamakla görevlendirilmişti. Bu hususta Yetkin; Halilzad'ın Batı ve Türkiye'nin ortak çıkarlarını dört başlık altında sıraladığını belirtir;

- Enerji güvenliği: Körfez, 2015 yılında Kuzey Amerika petrol ithalatının yüzde 34'ünü, Batı Avrupa'nın yüzde 40'unu karşılayacaktır. Körfez enerji kaynaklarının güvenliğini sağlamak yolunda Türkiye'nin desteğini almak ve Hazar havzasına verilen önem yüzünden (Halilzad, Bakü-Tiflis-Ceyhan'a özel bir önem veriyor) Batı, bölge güvenliği yönündeki Türk çıkarlarına karşı özenli davranmalı ve Ankara ile bölgenin siyasi ve ekonomik kalkınmasını geliştirmek için yakın işbirliği kurmalıdır.
- Kitle imha silahları tehdidine karşı koymak: Türkiye füze ve kitle imha silahları tehdidine en fazla maruz kalan NATO müttefikidir... Eğer saldırgan rejimler İstanbul, Roma, Paris, Berlin ve Londra'yı hücumlarının hedefi haline getirirse, Avrupa, Amerika ve Türkler'in ortak çıkarlarına, örneğin enerji güvenliğine yönelik işbirliği tehlikeye girebilir.
- Rusya'yı sınırlamak: Hazar havzası ve Orta Asya'da Rus hâkimiyeti Türk ve Batı çıkarları için önemli sonuçlar doğuracaktır. Ankara bu tür 'kanat risklerine' karşı yalnız bırakılabileceği endişesi taşımaktadır...
- Batıyla bütünleşme: Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşmesi, ABD, Avrupa ve Türkiye açısından gelecekteki stratejik işbirliği için önemli bir hedeftir. Türkiye'nin daha Avrupalı bir nitelik kazanması, Washington tarafından algılandığı şekilde 'gelişmekte

olan Büyük Pazar' olarak gelişimini kolaylaştıracak, stratejik işbirliği olasılıklarını artıracaktır (Yetkin, 9 Mart 2003, int. Bask).

ABD ve Batı bu planlamaları yaparken Irak henüz işgal edilmemişti. ABD ve Avrupa için, ne enerji güvenliğinin, ne kitle imha silahları tehdidine karşı koymanın, ne Rusya'yı sınırlamanın ve ne de Batıyla bütünleşmenin birincil nedeni demokrasi ve özgürlükler değildi. Bütün stratejik işbirliği ve tedbirler ekonomik çıkarlar için planlanıyordu. O gün zikredilen "Kitle imha silahları tehdidine karşı koyma" ve "Rusya'yı sınırlamak" başlıkları ile ilgili maddeler 03.09.2011 günü Türk Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Selçuk Ünal'ın "ABD tarafından NATO'ya tahsis edilen uyarı radarının Türkiye'de konuşlandırılmasının öngörüldüğünü" bildirmişti (Bk. 3 Eylül 2011 tarihli Akşam, Hürriyet, Zaman, Cumhuriyet, vd.). Rusya için tehdit değil kısmında ise; Rusya'nın NATO özel temsilcisi Dimitri Ragozin, "Türkiye'ye yerleştirilecek radar sisteminin Rusya'nın güvenliğine karşı doğrudan bir tehdit oluşturmadığı ancak ABD'nin, Rusya ile işbirliği sözüne rağmen füze kalkını planını (tek başına) devam ettirdiğini söylemişti.

Yine Zalmay HALILZAD' 30 Mart 2003'te Ankara'ya geldiğinde, Kürtlerin Kerkük'e 20 km. yaklaştığı yolundaki haberler sorulduğunda, Halilzad, "Size ABD'nin resmi güvencesi olarak söylüyorum. Kürt gruplar Musul ve Kerkük'e girmeyecek. Böyle bir harekât olursa oyunun kuralları bozulur" (Yeniçeri,2007: 27) ifadesini kullanıyordu. Bugün artık açıkça anlaşıldı ki, gerek Avrupa'nın sanayileşmiş ülkeleri gerekse Amerika Birleşik Devletleri'nin rejimlerin adı ve uygulamaları ile herhangi bir sorunları yoktur.

Monarşik bir politik sistemle yönetilen Suudi Arabistan'da insan haklarının rahatlıkla ihlal edildiği bilindiği halde, Avrupa Ülkeleri ve ABD tarafından tepki gösterilmemesinin altında, ülkede yıllık olarak 36 milyar ton üretilen petrolün varlığı olduğu bilinmektedir. Suudi yönetimi muhalif hareketlere karşı yoğun bir baskı uygulamış, 1995 yılının ortalarında hemen hemen bütün etkili Sahwa liderleri ya hapse atılmış ya da İngiltere'ye sürgüne yollanmıştır (Kuşçu, agm.86).

Ortadoğu'da Olaylar Nasıl Başladı?

Sosyal hareketlerin varlık nedeni sürekli olarak tartışıla gelen bir konudur. Sosyal hayatta var olan huzursuzlukların kaynağı genellikle

işsizlik, yoksulluk, yolsuzluk veya siyasi baskı ve de bireylerin temel hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakılması olarak söylenebilir. Bundan dolayı sosyal hareketler çoğu zaman toplumsal huzursuzluk ve dengesizliklerin kaynağını oluştururken bazen de yaşanan olayların tabii sonucu olarak ortaya çıkabiliyor. Bilimsel olarak sosyal hareketleri “a) Yapısal durumdan, b) Yapısal gerginliklerden, c) Umumileşen bir inancın gelişmesi ve yayılmasından, d) Hızlandırıcı etkenlerden, e) Eylem için katılanların seferber kılınmasından ve f) Sosyal denetleme işleminden kaynaklanan” (Türkdoğan, 1977: 28) eylemler olarak saymak mümkündür.

Bu bağlamda Ortadoğu’da yaşanan sosyal devrimlere bakıldığında, Ortadoğu’da (Arap Dünyası’nda) olayların temelinde; yöneticilerin işsizlik, yoksulluk, halkın taleplerine kulak vermeme, aşağılama ve tahkir, demokrasi ve demokrasi kültüründen habersiz “cahiller sürüsü” nazarı ile bakma gibi nedenlerin etkin olduğu söylenebilir. Tunuslu gencin maruz kaldığı insanlık dışı muamele olayları tetikleyen kıvılcım idi. Bireysel temel hak ve özgürlükler, demokrasi ve demokrasi kültürünün eksikliği de olayların yaşanmasında etkin olmuştu.

Bu bağlamda Ortadoğu’da yaşanan “toplumsal hareket” ya da “demokratikleşme hareketleri” Tunus’ta başlamıştı. Olayların çıkış nedeni, Sidi Bouzid kentinde seyyar satıcı olarak geçimini sağlayan “Muhammed Bouazizi” adında işsiz üniversite öğrencisinin sebze ve meyve sattığı arabasına polis tarafından el konulmasıydı. İşsiz üniversiteli genç arabasını geri almak için gittiği merkezde yetkililere “yakarması” neticesiz kalınca kendini yakmış ve 4 Ocak 2011 tarihinde hayatını kaybetmişti. Tunus’ta var olan hayat pahalılığı da yaşanan sosyal hareketliliğe eklenince olaylarının çıkması kaçınılmaz olmuştu.

Halk önce Muhammed Bouazizi’nin kendini yakmasını, işsizlik ve hayat pahalılığını protesto etmek için sokağa dökülmüştü. Yönetimden hoşnut olmayan halk için bu olay büyük bir fırsattı. Zira antidemokratik yöntemle iktidara gelmiş, muhalefete ve insan haklarına kısıtlamalar getiren 23 yıllık Zeynel Abidin Bin Ali’nin iktidardan uzaklaştırılması kaçınılmaz olmuştu. Nümayiş ve eylemlere ağırlıklı olarak Fransa ve Avrupa’nın diğer bölgelerinde yaşayan Tunuslu göçmenlerin de eklenmesi ile birlikte işin boyutu daha da karmaşık bir hal aldı.

Esas itibariyle I. Dünya savaşının çıkış nedeni ile Ortadoğu'daki "Arap Baharı" ya da "demokratikleşme hareketleri" arasında ki çıkış benzerlikleri sosyal hareketlerin çıkışı açısından benzerlik arzeder. I. Dünya savaşının çıkış nedenlerinin arka planında ekonomik ve siyasi pek çok nedenin yanı sıra Almanya ve İngiltere arasındaki ekonomik rekabet ile sanayi devrimi sonrasında İngiltere ve Fransa'nın sömürgecilik alanında güçlenmesi, Almanya'nın da bu alanda zayıflığına neden olması ve aralarındaki rekabet Almanları, İngiliz ve Fransızlara karşı hasım yapmıştı. Fakat dünyaya savaşın çıkış nedeni başka biçimde sunulmuştu: "Avusturya- Macaristan imparatorluğu veliahdı Franz Ferdinand'ın (1914) te Saraybosna'yı ziyareti sırasında bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesi" savaşın çıkmasını tetikleyen bahane olarak gösterilmişti. Aynen bunun gibi;

Tunus olayları; Tunus, Ortadoğu'da yaşanan demokratikleşme hareketlerinin öncüsü oldu. Olaylar; dünya kamuoyuna Tunuslu bir genç kendini yakması olarak yansımıştı. Arka planda ise, demokrasi ve demokrasi kültüründen yoksun otoriter yönetimler halkın ise işsizlik ve yoksullukla boğuşmaktaydı. Batı dünyası Ortadoğu ve Arap dünyasındaki otoriter yöneticiler ile sorunsuz ilişkileri, Kaddafi'nin misafirlerini; başkanlık sarayı bahçesinde kurduğu bedevi çadırında ağırlaması, liderler arası dostluktan ziyade ekonomik çıkarlara dayanıyordu. Aynı şekilde Kaddafi'nin ziyaret ettiği batı ülkelerinin başkanlık sarayı bahçelerinde (Beyaz saray dâhil) çadırın kurmasına göz yumulması da ekonomik çıkarın bir başka parametresini oluşturuyordu. Batı için Arap dünyasındaki anti demokratik yönetimlerin pek önemi yoktu, zira Ortadoğu'daki yönetimlerin çoğu iktidarlarını kapitalist devletlerin destek, himaye ve olurları ile sürdürüyorlardı. 11 Eylül olayı sivil ve askeri hedeflerin teröre hedef seçilmesi, ABD ve Batının olaylara karşı duyarlılığının boyutunu değiştirmiş ve dikkatlerin yeniden Ortadoğu'ya çevrilmesini sağlamıştı.

Ortadoğu'da yaşanan sosyal hareketliliğin önemli nedenlerinden biri de, gençlerin bilişim teknolojisi ve sosyal paylaşım (Facebook, Twitter) ağlarını profesyonelce kullanmalarına bağlamak mümkündür. Yaşanan olaylar en zor şartlarda dahi paylaşım ağları vasıtasıyla dünya ya yayılıyor ve kamuoyunun olaylar karşısındaki tepkisinin boyutu daha da büyüyordu. Yurtdışında sürgün yaşayan Arap aydın ve entelektüellerin de batıdaki sosyal hareketler üzerinde etkin olduğu söylenebilir.

AK Parti'nin Türkiye'de İslami kimliği ile iktidar oluşu Arap dünyası için de bir model olarak görülmesine neden olduğu söylenebilir. AK Parti'nin Türkiye'de gerçekleştirdiği reformlar, uyguladığı ekonomik ve sağlık politikaları hükümetin elini güçlendirmiş, Türkiye'de ilk defa 3 kez üst üste oyunu yükselterek iktidar partisi olma kimliğini kazanmıştı. AK Parti'nin bu başarısı İslam ülkelerinde muhalefet ve gençlerin dikkatini çekmiş, AK Parti liderine sempati duymaya başlamış ve bu başarıdan da siyasi cesaret almıştı.

Demokrasi ve özgürlük taleplerini tetikleyen etmenlerin önemli nedenlerinden biri de despotik liderlerden kurtulup meşru yolla iktidar olma düşüncesi idi. Meşru talepler anti demokratik yol ve yöntemlerle bastırılınca olayların sokaklara taşınması kaçınılmaz oldu. Batılı liderler, değişimin istikrar ve düzen içerisinde yönetilmesini ifade ediyorlardı. Ayrıca, “demokrasiye düzenli bir geçiş” ile başlanması, “kapsamlı bir siyasi reform” ve yine “düzenli bir geçiş sürecine ihtiyaç olduğu” ifadeleri kamuoyunun dikkatini çekiyordu. Ayrıca, demokrasiye geçilecekse bunun belli bir sistem dâhilinde gerçekleşmesi, hatta öyle bir geçişin mümkün merteye” yukarıdan idare edilmesi” gibi (Benlsoy, 2011: 1) düşünceleri bölge insanına dayatmaya çalışılıyordu.

Tunus'lu gençlerin başlatmış olduğu protesto hareketleri sonucu Zeynel Abidin Bin Ali'nin ülkeyi terk etmesi diğer Ortadoğu gençleri için ilham kaynağı oldu. Gençlerin, kayda aldıkları görüntüler paylaşım siteleri vasıtasıyla önce ülke içinde eylemlerin şekil ve boyutu üzerinde etkili olurken, bu yöntem diğer Arap ülkelerinde de etkili oldu. Diktatörlerin sıkı sansür ve denetimleri paylaşım sitelerine mağlup oldu.

Tunus halkının, Zeynel Abidin Bin Ali'ye karşı başlattığı ayaklanma başarıyla sonuçlanınca, olay Mısırlı muhalif ve gençler arasında umut ışığı oldu. Bu umut daha sonra daha fazla özgürlük ve adil yönetim sloganına dönüştü. Olayların akışı daha da ileri giderek Mübarek'in istifasına kadar vardı. Çünkü Mısır olayları Tunus devlet başkanının devrilmesinden birkaç gün sonrasına rastlıyordu. Tunus olayları halk arasında heyecan yarattı, öyle ki, bu heyecan bir hafta sonra milyonların sokaklara dökülmesine kadar varmıştı. Mübarek'in sonunu hazırlayan nedenlerden biri, sivil halka yönelik otoriter tutumu, diğeri ise usulsüzlük ve yolsuzluklarla ailesinin toplam 67 milyar dolarlık servete sahip olması yönündeki iddialardı.

Süreç, Eylül 2011 de yapılması planlanan Cumhurbaşkanı seçimi öncesinde toplumsal hareketlilik ve tansiyonun yükselmesi ile kendini göstermişti. Muhalifler 30 yıldan beri sürdürülen olağanüstü hal yasalarının kaldırılmasını istiyordu. Demokratik bir ortamın olmadığı basın yayın organlarının devletin kontrolü altında olduğu bir yönetimde, gösteri ve miting yapmak da yasaklanmıştı. Bütün dikta rejimlerinde olduğu gibi, Mısırda da yönetimin icraatları önce halkın nefretini körükledi. Ardından halkın uzun yıllar sistem tarafından kötü muameleye tabi tutulan ve dışlanan “İhvan-ı Müslim”in etrafında kenetlenmesine neden olmuştu.

Tunus'ta işsiz genç Muhammed Bouazizi'nin 4 Ocak 2011 tarihinde hayatını kaybetmesine neden olan olayın benzeri, Mısırda da polis tarafından işkence sonucu öldürülen “Halid Said” kitlelerin gönlünde hareketlerin simgesi olarak bayraklaştı. Tunus'ta olduğu gibi Mısırda da sosyal paylaşım siteleri kitlelerin örgütlenme ve harekete geçmelerinde önemli rol oynamıştı. Eylemler ilk olarak 17 Ocakta meclis binasının önünde bir gencin kendini yakma girişimi ile başlamıştı. Daha sonra 25 Ocak'ta Başkent Kahire ve İskenderiye de eylemler yapıldı. Başkent Kahire'nin Tahrir meydanında toplanan halk önce, işsizlik ve yoksulluğu daha sonrada Mübarek'in ülkeyi terk etmesini istemişti. Büyüyen halk hareketi karşısında Mübarek, televizyon ekranına çıkarak gelecek seçimde aday olmayacağını açıkladı ve ardında da değişim sözü verme zorunda kaldı. Olayların büyümesini ABD'nin *Mısır hükümetinin halkın isteklerine kulak vermesi ve halkı dinlemeye çağırması* takip etmişti.

Libya II. Dünya savaşından sonra İngiliz ve Fransızlara verilmişti. 1949 'da Birleşmiş Milletler tarafından bağımsızlık kararı kabul edilirken, ülke ancak 1951 de bağımsızlığını kazanmıştı. İlk Devlet Başkanı Şeyh İdris'ti. Ancak 1969 da 27 yaşında genç bir yüzbaşı iken Kral İdris'e karşı darbe yapan “Muammer Ebu Minyar Al-Kaddafi” Albay rütbesi alarak yönetime el koymuştu. Tutarsız davranışları ve teröre maddi destek verdiği iddiaları nedeni ile Libya uzun süre Birleşmiş Milletler ambargosuna maruz kalmıştı. Yönetimde, Kaddafi'nin Manifesto diye ifade ettiği *Yeşil Kitap*'taki fikirleri uygulanıyordu. Libya'da değişim sürecinde, Zeynel Abidin Bin Ali ve Hüsnü Mübarek'in iktidarı bırakmaları etkili oldu. Kaddafi'nin 42 yıllık totaliter yönetimi milyar dolarlık servetinin ortaya çıkışı, çocuklarının göze batan lüks yaşam ve aşırı harcamaları halkın öfke ve nefretini tetiklemişti.

15 Şubat 2011 de başlayan olaylar, sürekli olarak batılı devletlerin kontrolü altında devam etmişti. Batılı devletler için tehlike arz edecekler arasında “*Bölgenin petrol kuyuları, İsrail’in topraklarını işgalle genişletme fiilinin zarar görmesi ve İslam dünyasının kendine özgü bir değişim projesini ortaya çıkarıp durumu ıslah etme iradesi gösterebilmesi*” (Bulaç, 2011: 24).

Bu üç tehlike dışında yaşananlar batılılar için gerçekleştirmek istedikleri işgaller için birer bahane olmuştu. Otoriter yönetim ve diktatörlerin varlıkları genelde Batı ülkeleri özelde de İsrail için hayati önem taşımıştır. Batı, bölge petrolünü monarşi ile idare edilen otokrat “Emir, Şeyh ve Sultanlar”ı kollamayla daha kolay ve risksiz kontrol altında tutabiliyorlardı. Bundan dolayı değişim sürecini kendi kontrolü altında tutmak istemişlerdir.

Batı değişimin kaçınılmaz olduğunun farkında olduğu için Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy ve İngiltere Başbakanı David Cameron Türkiye başbakanı Erdoğan’dan önce Libya’ya gitme telaşesine kapıldılar. Batılı liderler işi burada bırakmamış, diğer Arap ülkelerini Suudi Arabistan, Yemen, Bahreyn, Katar, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri gibi petrol zengini ülkeleri, *İslami terör*, *Radikal İslam* gibi etiketlerle, Türkiye ve İran’ın bölgesel ve askeri güçleri sebebiyle potansiyel tehlikeler arasında gösterme ihtiyacını duymuşlardır.

Sonuç

Ortadoğu’da halk sosyal hayatta daha aktif rol alıp, meşru seçimler ile yönetimlerin belirlenmesinde var olmak istemektedir. Demokratik ülkelerde olduğu gibi, çok partili sistemlerin tesisi, iktidar ve muhalefet arasında rekabetin varlığı, hukuk devleti, hukukun üstünlüğünü, adil yargı, fikir ve düşünce özgürlüğünün egemen olduğu yönetimler talep etmektedir. Halkın otokrat yöneticiler üzerindeki yılların biriktirmiş olduğu öfkenin dinmesi yönetimdeki liderlerin iktidardan uzaklaşması ile mümkün olacaktır.

Müslüman toplumları potansiyel terörist gören ABD’ye karşı bölge halkları olumsuz yargılara sahiptir. ABD, bölgede strateji ortağı İsrail’e karşı oluşumların iktidar olmalarına imkân vermeyeceği gibi, kendi çıkarlarına aykırı yönetimlerin varlığına da rıza göstermeyecektir. Bölgede ilk etapta “Arap baharı” olarak ifade edilen demokratikleşme hareketleri öne çıksa da sorunun özü, bölgenin paylaşılmayan petrol ve

doğalgaz gibi enerji kaynakları savaşıdır. Demografik yapısından dolayı, bölgede politik ve toplumsal istikrarı tesis etmek kolay olmayacaktır. Ortadoğu sosyal, siyasal, heterojen kimlik ve yer altı zenginliği nedeniyle politik anlamda dünyanın en kaygan ve değişken bölgesidir.

Kaynakça

- BENLISOY, Foti (2011), “Mısır: Demokrasiye “Düzenli” Geçiş Mümkün Mü?” <http://www.sdyenyol.org/index.php/duenyadan/423-msr-demokrasiye-duzenli-gecis-mu-mu?> 29.06.2011.
- BULAÇ, Ali (2011), “Ortadoğu: Öfkenin Patlaması” Türkiye Günlüğü, Sayı: 105, Kış, Ankara, 2011.
- BULAÇ, Ali (1995), İslam ve Demokrasi, İz Yayıncılık, İstanbul, 1995a.
- BULAÇ, Ali (2003), Ortadoğu’da Askeri Demokrasi. Bilgi ve Düşünce. Sayı: 6, Mart, İstanbul, 2003.
- YURDANUR, Kuşçu (2011), Suudi Arabistan’da Muhalefet Hareketleri, Ortadoğu Analiz, Cilt-3 sayı: 30, Haziran 2011.
- TÜRKDOĞAN, Orhan (1977), Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1977.
- YENİÇERİ, Özcan (2007), “Çatışan ve Örtüşen Stratejilerin Odağında Kerkük ve Türkmenler” 2023 Aylık Dergi, Sayı: 70, 15 Şubat 2007.
- YETKİN, Murat (2003), “Zalim Halilzad Kim? ABD Ne Yapıyor?”, Radikal, 9 Mart 2003.

